

№ 39 (488)
Кастрычнік 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ Царкоўнае краязнаўства: манастыр у Юравічах і «катакомбы» святар Мелхісадэк – *стар. 2 і 4*
- ☞ Літаратурныя музеі: праца дзеля будучыні – *стар. 5*
- ☞ Размова ў рэдакцыі: традыцыі і сучаснасць гурта «Vuraj» – *стар. 7*

СВЕТЛЫ ШЛЯХ

Да Дня беларускага пісьменства і Дня ведаў ў Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі была створаная выстаўка «Светлы шлях» (так называецца адзін з фільмаў, дзе знялася зорка савецкага кінематографа Любоў Арлова, у дзявоцтве Дзянькевіч). Лёс жа нашай зямлячкі Людмілы Дзянькевіч чымсьці нагадвае лёс гераніі фільма «Светлы шлях»: простая сялянская дзяўчына дзякуючы сваёй працавітасці і мэтанакіраванасці змагла рэалізаваць сябе ў такой складанай справе, як кінамастацтва. Прафесію, якую яна абрала, часцей выбіраюць мужчыны, але Людміла даказала, што яна – свой чалавек у гэтай справе. Нашая зямлячка стала ўкраінскім кінарэжысёрам і выдатнікам кінематографіі СССР.

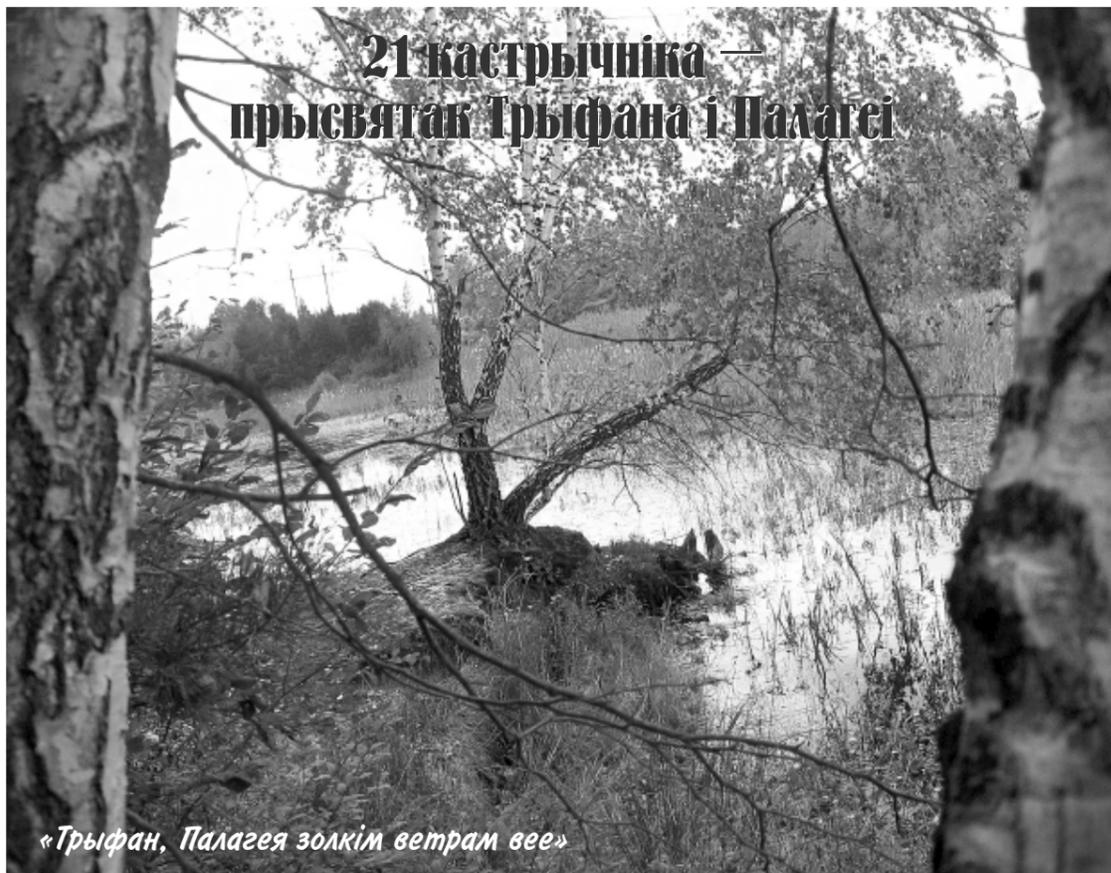
Яе жыццёвы шлях пачаўся ў мястэчку Карэлічы, дзе нарадзілася 25 снежня 1916 года. Аляксандр Якаўлевіч, бацька Людмілы, прайшоў свой светлы шлях у жыцці – шлях асветы, настаўніцтва. Равеснік адмены прыгоннага права, ён, згодна з сямейным паданнем, у канцы XIX стагоддзя прычыніўся да справы будаўніцтва ў мястэчку новай школы, для чаго нават звяртаўся да Мікалая II з просьбай выдзяліць грошы на яе будаўніцтва. У гэтую справу ўклаў і ўласныя сродкі. Пазней працаваў настаўнікам у Карэліцкім народным вучылішчы.

У сям'і настаўніка было сямёра дзяцей: 5 хлопчыкаў і 2 дзяўчынкі. Усе яны вучыліся ў мясцовай школе. Старэйшы сын, Мікалай, які нарадзіўся ў 1893 годзе, яшчэ да рэвалюцыі падаўся на заробкі ў Кіеў, там ажаніўся, уладкаваўся на працу інспектарам ў Паверачную палату. У 1920-я гады з бацькоўскім домам яго раздзяляла не толькі значная адлегласць, але і мяжа: Заходняя Беларусь увайшла ў склад Польшчы. Мікалай не забываўся на сям'ю, і калі ў 1924 годзе памёр бацька, забраў да сябе малодшых сяспер Вольгу і Людмілу і дапамог ім атрымаць адукацыю.

На выстаўцы прадстаўлены ліст, які Мікалай даслаў маці ў Карэлічы ў 1932 годзе. З яго можна даведацца, што былы інспектар ужо чатыры гады як пакінуў працу ў Паверачнай палаце, бо ў яго выявіўся талент акцёра. Ён пачаў працаваць на кінафабрыцы і здымацца ў фільмах. Праца гэтая аплачвалася лепш, чым папярэдняя, і прываблівала тым, што можна было пабываць у розных гарадах, якіх наш зямляк раней не бачыў.

(Заканчэнне на стар. 3)

21 кастрычніка — прысвятак Трыфана і Палагеі

«Трыфан, Палагея золкім ветрам вее»

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

На тым тыдні...

✓ **10 кастрычніка** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў на адкрыццё **дакументальна-мастацкай выстаўкі «Душы маёй тварэнні...»**, падрыхтаванай да 85-годдзя з дня нараджэння Янкі Раманоўскага.

Мастак адыграў значную ролю ў станаўленні беларускай графічнай школы. Ён быў адным з першых, хто пачаў працаваць у тэхніцы афорта. Яго літаграфіі «А хто там ідзе?», «Янка Купала ў Пецярбургу», «Дума аб радзіме» сёння прадстаўлены ў асноўнай экспазіцыі музея.

Мастацкая частка выстаўкі прадстаўляе графічныя і жывапісныя творы мастака з фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, сярод якіх партрэты пісьменніка і яго сваякоў, дзеячаў культуры Беларусі, ілюстрацыі да твораў Песняра. Дакументальная ж частка экспазіцыі праз фотаздымкі і асабістыя рэчы мастака знаёміць наведнікаў з асяроддзем Я. Раманоўскага.

✓ **11 кастрычніка** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася **вечарына «Ёсць Чалавек. Ёсць свет і дабрывя...»**, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння беларускай паэтки Эдзі Агняцвет. Арганізатарамі выступілі ЦНБ НАН Беларусі і Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

Эдзі Агняцвет шмат пісала для дзяцей і лічыла, «што той, хто піша для дзяцей, павінен быць адначасова і мастаком прафесійным, і шчырым сябрам маленькага чалавека».

Да імпрэзы бібліятэка падрыхтавала **выстаўку «Гэта – і сэрца і розум, неба маё і**

зямля», дзе прадстаўлены асноўныя творы пісьменніцы: зборнікі вершаў, публікацыі асобных твораў, перакладаў, самыя першыя выданні «Маё пакаленне» (1935), «Вершы» (1938) і інш. Асобным раздзелам прадстаўленая літаратура аб яе жыцці і творчасці. Пад час мерапрыемства адкрылі і літаратурна-дакументальную выстаўку з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, у экспазіцыі якой прадстаўлены нататнікі, рэдкія фотаздымкі, кнігі з аўтографамі, цікавыя лісты да Эдзі Агняцвет ад сяброў, блізкіх людзей і калегаў па творчасці.

✓ **11 кастрычніка** ў канферэнц-зале Палаца мастацтва прайшлі **прэзентацыі кніг-альбома «Праваслаўныя святыя зямлі Беларускай» і кнігі «Любовь. Путевые заметки» Паўла Баянкова.**

Падрабязней чытайце на стар. 3.

✓ **13 і 14 кастрычніка** ў Мінску шведская пісьменніца Эва Сусла **прэзентавала кнігу для дзяцей «Снежны чалавек»**. Гэтая кніга – простая і мілая гісторыя сяброўства двух братаў Уна і Макса са снежным чалавекам. Выданне аздобленае мастаком Бенджаменам Шо – адным з самых папулярных ілюстратараў дзіцячых кніг у Францыі.

13 кастрычніка пісьменніца сустрэлася з маленькімі чытачамі і іх бацькамі ў дзіцячай бібліятэцы № 6 імя Васіля Віткі. А 14 кастрычніка адбылася прэзентацыя кнігі ў Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы імя Мікалая Астроўскага. У сустрэчы ўзялі ўдзел аўтар кнігі і беларуская пісьменніца, казачніца Алена Масла.

Ці вернецца міласць у Беларусь?

Адной з самых старажытных вёсак на Гомельшчыне з'яўляецца вёска Юравічы, што ў Калінкавіцкім раёне. Першы пісьмовы ўспамін аб ёй датуецца 1510 годам, аднак археалагічныя раскопкі, праведзеныя ў 1929-м, сведчылі, што яшчэ 26 тысячаў гадоў таму на гэтым месцы было пасяленне людзей. А ў X – пачатку XI стагоддзя тут, паводле сведчання археолагаў, быў вялікі гандлёвы і рамесны цэнтр, і Юравічы тых часоў можна было б параўнаць са старажытным Полацкам. Аднак гісторыя замойчвае, як тады ён называўся і чаму знік.

У апошнія гады шырокую вядомасць Юравічы атрымалі ў сувязі са знаходжаннем тут, у старажытным манастыры, абраза Маці Божай Юравіцкай Міласцівай. У гэтых мясцінах яна лічыцца апякункай Палесся, а абраз – цудоўным, які ўшаноўваюць і праваслаўныя, і католікі, і з яго дапамогаю звязваюць адраджэнне рэлігійнага жыцця ў рэгіёне. Вось ужо некалькі гадоў запар на пачатку верасня абраз выстаўляюць у мазырскім Свята-Міхайлаўскім кафедральным саборы. А потым пасля хрэснага ходу святая апякунка Палесся вяртаецца ў Юравіцкі манастыр.

Гэлета мне таксама пашчасціла ўдзельнічаць у хрэсным ходзе. Спачатку ў Свята-Міхайлаўскім саборы адбылася літургія, якую правёў уладыка Леанід, епіскап Тураўскі і Мазырскі. Напярэдадні мне пашанцавала сустрэцца з ім і пад час гутаркі перадаць часопіс «Наша вера», дзе надрукаваны артыкул прафесара Адама Мальдзіса пра складаны лёс абраза (аб чым будзе распавядацца ніжэй). Пасля літургіі ад сабора пачаўся хрэсны ход, святую неслі на руках. Мяне прыемна ўразіла шэсце вернікаў па вуліцах майго роднага горада, сярод якіх была і моладзь. Гэта – добрая прыкмета духоўнага адраджэння. Пасля 5-ці кіламетраў пешшу ўдзельнікі працягнулі падарожжа ў аўтобусах, затым прайшлі па Юравічах. Перад уваходам у манастыр Нараджэння Найсвятой Багародзіцы ўладыка Леанід правёў малебен, пасля чаго абраз вярнуўся на сваё ранейшае месца.

Упершыню ў гістарычных хроніках адлік складанай гісторыі абраза Маці Божай Юравіцкай пачынаецца з Львоўшчыны. Згадваецца абраз з 1630 года, калі запарожскія казакі змагаліся з вой-

скамі Вялікага Княства Літоўскага, якія часта памылкова называюць польскімі войскамі. Казакі грамілі маёнткі шляхты, рабавалі і забівалі мірнае насельніцтва, не шкадуючы ні дзяцей, ні цяжарных жанчынаў. Свае сямейныя скарбы шляхціцы хавалі ў бяспечных месцах. Нават вялікі гетман Канецпольскі аддаваў каштоўныя рэчы на захаванне. Сярод сямейных каштоўнасцяў ён меў абраз Багародзіцы, які аддаў айцам езуітам. Да абраза падыходзілі

хворыя людзі, якія пасля малітвы перад ім раптам вылечваліся. Слава аб цудоўным абразе разышлася далёка за межы Львоўшчыны, ён стаў вельмі шанаваным. Вясной 1673 года душпастырскія справы прывялі ксяндза львоўскага калегіўма Марціна Тыраўскага ў мястэчка Юравічы. Пры ім быў абраз Багародзіцы, які ўжо тады займеў вядомасць як цудатворны. Легенда сведчыць, што, калі місія айца Марціна скончылася, ён выехаў коньмі з Юравічаў.

Каля вёскі на ўзгорку коні спыніліся, як укопаныя. Айцец Марцін пачаў звяртацца з малітваю да Божай Маці, просячы дапамогі. Тады павозка зрушылася з месца, і коні вельмі шпарка пабеглі па дарозе. Місіянер пачуў аднекуль, што грэба тут спыніцца. Ён зразумеў, што голас ідзе ад абраза Божай Маці, і пабудаваў на гэтым месцы каплічку, дзе і змясціў ікону. Народныя паданні сведчаць пра шмат цудаў, якія адбываліся з дапамогаю абраза. Пачаліся масавыя паломніцтвы ў Юравічы. Абраз стаў вядомым у Кіеўскім, Чарнігаўскім, Мінскім ваяводствах. З цягам часу на месцы невяліччай каплічкі быў пабудаваны вялікі мураваны касцёл, які разам з абразом стаў сапраўдным духоўным цэнтрам Палесся.

Апошнім пробашчам касцёла да 1864 года быў ксёндз Гуга Гадзецкі, які ў тыя смутныя часы, клопачыся аб зберажэнні каштоўнага абраза, вырашыў замяніць яго на дакладную копію. Яе стварыла таленавітая мастачка з Піншчыны Алена Скірмунт, а сапраўдны абраз быў перададзены на захаванне вядомай у акрузе, вельмі набожнай жанчыне, Габрыэле Горват. Яна амаль два дзесяцігоддзі зберагала ў сябе святую, а незадоўга да скону адправілася ў Кракаў і перадала абраз у езуіцкі калегіўм з умовай, што з надыходам спрыяльных часоў айцы езуіты вернуць абраз у Юравічы. На сённяшні час арыгінал абраза Божай Маці Юравіцкай захоўваецца ў Кракаве, у касцёле Святой Барбары. Неяк пад час знаходжання ў Кракаве А. Мальдзіс наведваў касцёл і спытаў у айца езуіта, ці магчымы абмен копіі абраза на арыгінал. На гэта езуіт адказаў, што такое магчыма, калі на тое будзе Боская ласка ды садзейнічанне польскага і беларускага міністраў культуры. Прафесар высветліў так-

сама, што ў кракаўскім касцёле абраз не выяўляе цудатворных здольнасцяў. Значыць, арыгінал чакае свайго ўрачыстага вяртання ў Юравічы.

У Юравічах я пазнаёміўся з паслушнікам манастыра Іванам Кірылавічам, які, лічу, вельмі багаты чалавек, бо ў яго ажно 12 унукаў і 16 праўнукаў. На маё пытанне, ці праяўляе копія абраза цуды, ён адказаў, што калі моцна верыць, дык цуды могуць адбыцца. У час гутаркі з епіскапам Леанідам я выказаў прапанову, што адным з выйсцяў мог бы стаць збор подпісаў вернікаў за вяртанне абраза з наступнай перадачай гэтага спіса ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, з чым уладыка згадзіўся. Ён падкрэсліў, што Гомельшчына знаходзіцца ва ўмовах радыяцыйнай забруджанасці, і арыгінал цудатворнага абраза Маці Божай Юравіцкай Міласцівай мог бы прынесці людзям больш карысці, чым копія. З гэтым нельга не пагадзіцца. Быў час раскідваць камяні, цяпер настаў час збіраць іх.

Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск
Фота айцара

Паслушнік
Іван Кірылавіч

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяца
6 месяцаў

Індэкс 63320

15 850 руб.
47 550 руб.
95 100 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяца
6 месяцаў

Індэкс 633202

16 196 руб.
48 588 руб.
97 176 руб.

Падпісацца на нашу газету можна з любога месяца. Будзьма разам, сябры!

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў

на 20 — год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрес)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт падпіскі _____ руб. Колькасць камплектаў
пераад-расоўкі _____ руб.

на 20 — год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрес)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Ф.СП-1

Дапаможнік тым, хто шукае

Сёлета выдавецтва «Чатыры чвэрці» святкуе сваё дваццацігоддзе. 11 кастрычніка ў сталічным Палацы мастацтва яго супрацоўнікі сабралі сяброў, калегу ды аматараў духоўнай літаратуры, каб прадставіць грунтоўнае даследаванне «Праваслаўныя святыя зямлі Беларускай». Сустрэча адбылася ў межах духоўна-асветніцкай выстаўкі «Пакроўскі кірмаш».

Кніга працягвае серыю «Нашы духоўныя каштоўнасці», якая выходзіць з пачатку 1990-х пад аглянкам Мітрапаліта Філарэта. Гэта адзін з найважнейшых праектаў выдавецтва, за які калектыў узнагароджаны прэміяй «За духоўнае адраджэнне». Дырэктар і галоўны рэдактар выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяна Анцух прызнаецца, што невялікая колькасць выданняў кампенсуюцца грунтоўнасцю і ўнікальнасцю сабранага матэрыялу: «Тэмы, якія падмаюцца аўтарамі, настолькі аб'ёмныя па сваім змесце, настолькі многія з іх нявывучаныя, што кожная такая кніга з'яўляецца, можна казаць, даследаваннем».

Кніга-альбом «Праваслаўныя святыя зямлі Беларускай» – шосты выпуск серыі.

Ажно ў 2005 годзе Сінод Беларускай Праваслаўнай Царквы прыняў рашэнне аб стварэнні кнігі, і на працягу васьмі гадоў вялася нястомная пра-

ца, бо звестак аб многіх беларускіх святых сапраўды няшмат. Падрыхтоўкай выдання займаўся паважны калектыў аўтараў з усёй краіны, які ўзначаліў кандыдат багаслоўя, прафесар Фёдар Крыванос. Ён і пазнаёміў чытачоў ва ўступным артыкуле да кнігі з асноўнымі вехамі гісторыі праваслаўнай царквы ў Беларусі.

Аўтарскі калектыў кнігі сабраў пад адной вокладкай звесткі амаль аб усіх на сёння вядомых беларускіх святых. Гэта кароткія нарысы, якія суправаджаюцца іконамі і фотаздымкамі. Яны падзеленыя на два раздзелы. Першы – «Сабор беларускіх святых» – распавядае аб старажытных святых, другі – «Сабор новапакутнікаў і спаведнікаў». Выданне выйшла на трох мовах: беларускай, рускай і англійскай, і суправаджаецца вялікім плагатом даведкачнай інфармацыі, а для тых, хто захаце вывучаць дадатковыя крыніцы, прыкладаецца падрабязны бібліяграфічны спіс.

На жаль, некаторыя жыцці беларускіх святых застаюцца і дагэтуль нявывучанымі. Л. Ан-

цух спадзяецца, што выправіць становішча дапамогуць новыя аўтарскія працы. А з задачай, якая была пастаўлена перад выхадам кнігі «Праваслаўныя святыя зямлі Беларускай», выдавецтва справілася. На думку аўтараў, на прыкладзе жыццяў святых хтосьці з нас знойдзе свой шлях да Бога і храма.

Выдавецтва «Чатыры чвэрці» паслядоўна цягам двух дзесяцігоддзяў выпускае духоўную літаратуру: «Вельмі

ся зразумець гэтую лічбу, нас саміх яна ўражае. Спадзяемся, што ўсё гэта прынясе карысць людзям і нашай краіне», – гаворыць Л. Анцух.

Такія сустрэчы ў сценах Палаца мастацтва – неадменны атрибут працы выдавецтва. Аднак штодзённая праца, на думку Л. Анцух, заключаецца зусім у іншым:

– Яна вельмі напружаная. Гэта хваляванне за тое, каб аўтара не пакрыўдзілі, каб мы яго не адрэдагавалі так, што ён сам сябе не пазнае, хваляванне за тое, каб не адбылося памылкі (што таксама бывае...). Мы гэта ўспрымаем як сардэчны боль. Імкнемся, каб нашыя кнігі неслі дабро людзям, неслі любоў у гэты такі не ўпарадкаваны свет, у якім вельмі складана знайсці арыенціры. Мы імкнемся, каб кнігі нашыя былі спадарожнікамі, якія кожнага з нас вядуць туды, куды кліча Бог.

Ігар МЫСЛІВЕЦ

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра зычыць поспехаў і натхнення творчаму калектыву выдавецтва «Чатыры чвэрці» і яго кіраўніку Ліліяне Анцух у іх плённай і патрэбнай усім працы.

Л. Анцух

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

шмат за дваццаць гадоў выдана кніг, калі мы стараем-

Светлы шлях

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

Мікалай меў не толькі артыстычны талент, але і прыгожы голас (бас-барытон), дзякуючы гэтаму пазней пачаў спяваць у оперы. Захавалася некалькі фотаздымкаў, на якіх ён у партыях Мефістофеля ў оперы Ш. Гуно «Фаўст» і Дона Бартала ў оперы Д. Расіні «Севільскі цырульнік». Разам з жонкаю, вядомай піяністкаю, наш зямляк выступаў на сценах тэатраў розных гарадоў Расіі, пасля вайны быў артыстам хору Кіеўскай оперы. Творчыя гены перадаліся сынам Мікалая, якія таксама здолелі рэалізаваць сябе ў мастацтве. Старэйшы Аляксандр скончыў кансерваторыю ў Кіеве і стаў таленавітым піяністам, а малодшы Мікалай працаваў рэжысёрам дакументальнага кіно.

Яшчэ больш адметным аказаўся лёс яго сястры Людмілы. Пасля пе-

раезду да брата ў Кіеў яна ў 1930 годзе ў чатырнаццацігадовым узросце пачала вучобу ў Кіеўскай музпрафшколе. Праз год паступіла ў педагогічны тэхнікум, які пазней быў рэарганізаваны ў інстытут народнай адукацыі. Да 1935 года дзячычына з Карэлічаў вучылася на гісторыка-літаратурным факультэце гэтага інстытута. Пазней, захапіўшыся мастацтвам кіно, паступіла на рэжысёрскі факультэт кінаінстытута адразу на трэці курс. Яе дыпломнай працай стаў кароткаметражны фільм «Жаніхі» паводле твораў А. Чэхава, зняты ў 1937 годзе.

15 студзеня 1938 года Л. Дзянькевіч была залічаная ў штат Адэскай кінастудыі мастацкіх фільмаў. Але яе шлях у кіно пачаўся яшчэ пад час вучобы, калі яна ў якасці асістэнта рэжысёра прычынілася да здымкаў фільмаў «Кандуіт» (1935) і «Маракі» (1936) на Адэскай кінастудыі, «Строгі юнак» (1935) на Кіеўскай кінастудыі і фільма «Пётр I» (1938) на кінастудыі «Ленфільм». Апошні быў прызнаны адным з выдатных дасягненняў савецкай кінематографіі.

У 1941 годзе Адэская кінастудыя была эвакуяваная ў Ташкент. З сабой у эвакуацыю нашая зямлячка забрала 75-гадовую маці, якая пераехала да яе з Карэлічаў у 1938-м. Шлях да месца прызначэння аказаўся няпростым, да таго ж у дарозе ў Людмілы ўкралі сумку з грашыма і дакументамі.

Амаль адразу пасля пераезду ў Ташкент Л. Дзянькевіч уключылася ў складаны працэс кінавытворчасці ва ўмовах эвакуацыі. У 1941 годзе яна працавала асістэнтам рэжысёра на здымках фільма «Марскі

М. Дзянькевіч, 1930-я гг.

ястраб». Праца была складаная і адбірала шмат часу і сіл. Бытавыя ўмовы на новым месцы таксама былі нялёгкай. Там, у Ташкенце, Людміле давялося перажыць вялікае гора – у 1942 годзе памерла маці Паліна Сямёнаўна.

У 1944 годзе Людміла вярнулася ў Кіеў і ўладкавалася рэжысёрам на кінастудыі імя А. Даўжэнкі. У 1951-м на здымках фільма «Тарас Шаўчэнка» ёй давялося працаваць з такімі вядомымі артыстамі, як Іван Пераверзеў, Марк Бернес і Аляксей Кансоўскі (апошні вядомы па ролі Прынца ў фільме «Папялушка»). На наступны год на здымках фільма «Максімка» лёс зноў звёў яе з Маркам Бернесам і пазнаёміў з Міхаілам Пугаўкіным. У тым

жа годзе сваю першую ролю ў фільме «Лёс Марыны», у здымках якога брала ўдзел Л. Дзянькевіч, сыграў вядомы артыст Леанід Быкаў. Далей былі іншыя фільмы – «Камандзір карабля» (1954), «Матрос Чыжык» (1955), «Мора кліча» (1956) – і шматлікія сустрэчы з выдатнымі майстрамі кіно. Часам Людміла працавала другім рэжысёрам фільма, таму яе імя заставалася ў цені імя галоўнага пастаноўшчыка.

За самаадданую працу Л. Дзянькевіч у 1969 годзе ўзнагароджаная Граматай Міністэрства культуры СССР. На наступны год яе праца была ўшанаваная значком «Выдатнік кінематографіі СССР». Разам з тым яна плённа займалася грамадскімі справамі, у 1955–1957 гадах абіралася дэпутатам Савета дэпутатаў працоўных Кіева-Святошынскага раёна. Калі 40 гадоў Л. Дзянькевіч аддала кінематографу, такім чынам упісаўшы сваю адметную старонку ў гісторыю савецкага кіно. Нашая зямлячка абрала светлы шлях у жыцці – шлях стваральнай працы ў мастацтве. Яна несла людзям зарад добра, аптымізму, станоўчых ідэалаў, уласцівых лепшым савецкім фільмам.

На прэзентацыі выстаўкі прысутнічалі сваякі Людмілы і Мікалая Дзянькевічаў, унучаты пляменнік Мікалай Ешман, дзякуючы якому дакументы і фотаздымкі з Украіны трапілі ў экспазіцыю раённага краязнаўчага музея. Хочацца выказаць шчырыя словы падзякі сыну Мікалая Дзянькевіча Аляксандру, пляменніку Яўгенію Главацкаму і Ірыне Адамік за каштоўныя матэрыялы, якія яны перадалі ў музей.

Святлана КОШУР,
старшы навуковы супрацоўнік
Карэліцкага раённага
краязнаўчага музея

Л. Дзянькевіч

Царкоўнае кразнаўства

«Катакомбны» шлях іерманаха Мелхісадэка

Апошнім даваенным святаром у вёсцы Сцяпы тагачаснага Парыўкага раёна (сёння ў складзе Жлобінскага раёна) быў айцец Максім Сцяпанавіч Бузун. Пра гэта мне стала вядома ў 1990-х гадах ад мясцовых старажылаў. Але спатрэбілася яшчэ амаль пятнаццаць гадоў, каб удакладніць дэталі біяграфіі святара, адшукаць яго фотаздымак і магілу.

У 2001 годзе ў архіве УКДБ па Гомельскай вобласці мне давялося азнаёміцца са следчай справай на айца Максіма. З яе стала вядома, што будучы святар нарадзіўся ў 1880 годзе ў сялянскай сям'і на Случчыне. Следчы запісаў і назву роднага мястэчка айца Максіма – Ольгавічы. Але, відаць, памылкова. Хутчэй за ўсё – Омгавічы (Амговічы – «КГ»). Па нацыянальнасці арыштаваны быў беларусам. Закончыў вясковую школу. Нейкі час працаваў у Кіеве пры манастыры. Потым служыў у арміі. У 1917 годзе дэмабілізаваўся. Вярнуўся на радзіму, дзе стаў паслушнікам у Случкім манастыры. Як можна даведацца са следчай справы далей, Максім Бузун з 1919 па 1923 год служыў дыяканам у Мінску. З 1923 па 1929 год быў святаром у Петрыкаве тагачаснага Мазырскага павета. У вёску Сцяпы трапіў у 1929 годзе. На момант свайго арышту 2 верасня 1937 года жыў у суседняй са Сцяпамі вёсцы Селішчы. Пашпарта не меў. Аднаго гэтага на той час было дастаткова, каб запісаць айца Максіма ў лік нядобранадзейных. Але яму былі прад'яўлены больш сур'ёзныя абвінавачванні. А менавіта: «Будучы ворагавы настроен по отношению Сов<етской> власти и ея мероприятий, активно проводил контр<р>волюционную церковную работу среди населения. <...> Говорил: в 1937 г. обязательно должны быть открыты все

церкви, потому что Советская Власть в этом году должна быть переименована. <...> Среди колхозников проводил <...> агитацию, чтобы в воскресные дни на работу не выходит, т.к. это будет являться большим грехом <...> в результате <...> некоторые на работы в колхоз не выходили...».

На допыце айцец Максім прызнаўся, што ён з'яўляецца манахам (імя не называлася). «Какова цель вашей секции (монахов. – М. Ш.), в которой состоите и вы?», – спытаў айца Мак-

Іерманах Мелхісадэк са сваімі духоўнымі дзецьмі (па правую руку – Барыс Шарэнка, па левую – Мікалай), 1976 год

вительно-трудовой лагерь сроком на десять лет».

Браты Шарэнкі сёння разам з аўтарам артыкула

сіма следчы. Той адказаў: «Цель наша заключается в том, чтобы спасти души грешных крестьян».

Рашэннем «тройкі» НКУС БССР, што засядала ў Бабруйскай турме, 25 верасня 1937 года айца Максіму быў зачытаны прыгавор: «...заклучить в испра-

Звестак пра далейшы лёс святара ў следчай справе не было. Толькі пазначалася, што рэабілітавалі яго 5 чэрвеня 1989 года (пракуратурай Гомельскай вобласці).

У канцы таго ж 2001 года аўтару гэтых радкоў давялося пазнаёміцца з жыхаром Жлобіна Мікалаем Мікалаевічам Шарэнкам (1935 года нараджэння), а крыху пазней і з яго братам-блізніком Барысам. Пад час адной з нашых частых сустрэчаў і працяглых размоваў Мікалай Мікалаевіч прызнаўся, што ён, як і Барыс, былі духоўнымі дзецьмі айца Максіма. Ён назваў і манаскае імя святара – Мелхісадэк.

Браты Шарэнкі таксама паведамілі, што іх духоўнік, калі быў яшчэ ваенным, пабываў на Афоне. Полк, у якім служыў унтэр-афіцэр Максім Бузун, у 1913 годзе прымаў удзел ва ўсмірэнні бунтуючай браціі рускага Панцэлеіманавага манастыра. Там на той час

верх узялі прадстаўнікі новай эрасі – гэтак званага «імябожага», прыхільнікі якога памылкова лічылі, што Бог прысутнічае ў сваіх імёнах.

Свой турэмны тэрмін іерманах Мелхісадэк адбыў у горадзе Туапсе. Ледзьве не памёр там з голаду. Але яго не раз выратавала... свіння, якая пад час прагулак зняволеных невядома адкуль прыносіла яму ў зубах бохан хлеба.

У канцы 1940-х гадоў іерманах Мелхісадэк прыехаў у Бабруйск. І амаль адразу перайшоў на нелегальнае становішча, кажучы царкоўнай гістарычнай тэрміналогіяй, «пайшоў у катакомбы». Каб не трапіць у рукі міліцыі, увесь час мяняў сваё месцазнаходжанне. Вернікі таемна перавозілі яго з адной вёскі ў другую – Рагачоўскага і Жлобінскага раёнаў.

Доўгі час гэта была ўся інфармацыя пра лёс іерманаха Мелхісадэка, якую мне давялося сабраць. Пакуль мой сябар рагачоўскі кразнавец Аляксандр Патапаў не падараваў мне сваю чарговую кнігу – «Вытокі. Станаўленне Праваслаўя і іншых рэлігійных абшчын на Рагачоўшчыне – 3», якая ўбачыла свет летась ў Мінску. У выданні мяне зацікавіў урывак, дзе паве-

дамлялася, што ў жыхаркі вёскі Фалевічы Рагачоўскага раёна Надзеі Сцяпанавны Зайцавай у 1956–1957 гадах «...на гары жыў манах, які пакутваў за веру праваслаўную, адсядзеў 25 гадоў. Удзень ён хаваўся на гары, а ўночы мог спускацца ўніз, чытаў кнігі, выходзіў на вуліцу. На іх данеслі, але яго (манаха. – М. Ш.) вывезлі з Фалевіч <аў> нейкія праваслаўныя веруючыя».

З лета ў студзені мне разам з Аляксандрам Патапам давялося пабываць у Мікалая Шарэнкі і азнаёміць з гэтым урыўкам. На што Мікалай Мікалаевіч прызнаўся, што гэта ён паспеў вывесці іерманаха з Фалевічаў уначы ў адмыслова зробленай скрынцы, прычэпленай да веласіпеда (айцец Мелхісадэк быў невялічкі ростам). Спачатку іерманаха Мікалай Шарэнка адвёз у вёску Забалацце Рагачоўскага раёна, а пазней да сябе ў Жлобін. А зусім нядаўна браты Шарэнкі паказалі нам і фотаздымкі свайго духоўніка, якія доўгі час хавалі ад чужых вачэй. Сёлета, калі шышоў снег, Мікалай Мікалаевіч паказаў нам і магілу іерманаха Мелхісадэка (памёр ён у 1976 ці 1977 годзе; дакладна браты Шарэнкі ўжо не памятаюць, а на крыжы нічога не пазначана), якая знаходзіцца на могілках былога хутара Кадзішча (у 1966 годзе далучаны да вёскі Курганне). А 23 чэрвеня аўтар гэтых радкоў, Аляксандр Патапаў і Мікалай Шарэнка разам пабывалі ў Фалевічах, каб адшукаць сляды той далёкай начной эпапей.

Магіла іерманаха Мелхісадэка на могілках у Кадзішчах

P.S. У тыя далёкія 50-я гады мінулага стагоддзя абшчына катакомбных хрысціянаў іерманаха Мелхісадэка налічвала сотні чалавек. У асноўным гэта жыхары Жлобінскага і Рагачоўскага раёнаў. Сёння былых духоўных дзяцей святара-манаха ў жывых засталася ўсяго некалькі. І няхай яны па-ранейшаму знаходзяцца па-за межамі афіцыйнай Праваслаўнай Царквы, у расколе, але іх лёс – гэта частка агульнай гісторыі праваслаўя на Беларусі, якую трэба ведаць.

Мікола ШУКАНАЎ,
г. Жлобін

Фота Аляксандра Патапава і з уласных архіваў братоў Шарэнкі

Хата (сёння нежылая) у Фалевічах, дзе хаваўся іерманах Мелхісадэк

Адметнае мерапрыемства прайшло 26 верасня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча – пасяджэнне ўдзельнікаў міжнароднага круглага стала «Роля літаратурных музеяў у развіцці адукацыйнай прасторы», арганізаванае пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Пад час сустрачкі былі разгледжаныя наступныя тэмы: узмацненне аўтарытэту літаратурнага музея ў сучаснай адукацыйнай прасторы, абмен вопытам і абмеркаванні дзейнасці музеяў.

Вялікім гонарам для беларускіх музейшчыкаў стаў удзел у пасяджэнні нашых калег з Расіі. Присутнічалі Ларыса Маторына, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-

мемарыяльнага музея М.А. Дабралюбава, намеснік дырэктара па навуковай рабоце Галіна Дзмітрыеўская (Ніжні Ноўгарад). Традыцыйна актыўнымі былі прадстаўнікі музеяў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Пётруся Броўкі. Узалі ўдзел у пасяджэнні і калегі з Ашмянаў, Гродна, Навагрудка, Оршы, Полацка.

У звароце да ўдзельнікаў круглага стала ад імя кіраўніцтва Муніцыпальнай установы культуры «Музей гісторыі горада Яраслаўля» і філіяла «Цэнтр беларускай культуры. Дом-музей Максіма Багдановіча» (Яраслаўль) было адзначана, як важна супрацоўнікам літаратурных музеяў Беларусі і Расіі абагульняць вопыт свайго працы.

Літаратурныя музеі ў адукацыйнай прасторы: працуем дзеля будучыні

Пад час урачыстага адкрыцця дырэктар Літаратурнага музея М. Багдановіча Таццяна Шэляговіч пажадала ўдзельнікам актыўнай і плённай працы. З прывітальнымі словамі звярнула ся Л. Маторына, якая зачытала афіцыйныя лісты ад дыпламатычнага прадстаўніцтва Беларусі ў Ніжнім Ноўгарадзе і Дэпартаменту культуры, спорту і маладзёжнай палітыкі Адміністрацыі горада.

У дакладзе «Літаратурна-мемарыяльны музей М.А. Дабралюбава і грамадства: шляхі ўзаемадзеяння» Л. Маторына падкрэсліла, што музей пастаянна шукае новыя накірункі супрацоўніцтва з рознымі дзяржаўнымі і грамадскімі інстытутамі. Дырэктар распавяла пра тасункі з мінскім музеем М. Багдановіча, падпісанне дамовы аб культурным супрацоўніцтве, удзел навуковых супрацоўнікаў музея М. Багдановіча ў Дабралюбаўскіх чытаннях, адкрыццё мастацка-дакументальнай выстаўкі з фондаў беларускага музея ў Ніжнім Ноўгарадзе і будучы міжмузейны культурна-асветніцкі праект.

Г. Дзмітрыеўская пазнаёміла прысутных з арганізацыяй праваслаўных асветніцкіх праектаў. Яна падкрэсліла, што расійскія музейна-адукацыйныя праграмы мусяць праходзіць разнастайныя экспертызы і бюракратычныя працэдурны. Гэта падуладна толькі буйным музеем і навукова-даследчым інстытутам, таму большасць музеяў займаюцца не музейна-адукацыйнай, а менавіта асветніцкай дзейнасцю. Галіна Аляксееўна пералічыла самыя адметныя культурна-асветніцкія праекты музея М.А. Дабралюбава. Несумненна, для беларускіх музейшчыкаў будзе карысным вопыт расійскіх калег, і, магчыма, у нашу практыку хутка ўвойдуць праекты, накіраваныя на адраджэнне беларускіх сямей-

ных традыцыяў, а таксама мерапрыемствы кшталту «Дзень сямейнай газеты», «Дзень сямейнага альбома», «Партрэт шчаслівай сям'і» і інш.

Аб павышэнні ролі літаратурных музеяў у адукацыйным працэсе гаварылася ў дакладзе Мікалая Труса, загадчыка кафедры беларускай філалогіі Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта. У якасці прыкладаў ён прывёў мадэлі супрацоўніцтва ўніверсітэта і Літаратурнага музея М. Багдановіча.

Між дзяржаўны музейны праект «Віртуальнае мінулае – гарант поспеху будучыні музеяў», удзел у якім разам з літоўскім і латышскім бокам прымае Гродзенскі музей М. Багдановіча, быў прадстаўлены куратарам праекта С. Рапецкай. Новыя падыходы да прэзентацыі ўласных фондаў і фондавых калекцыяў, а таксама актыўнае «ўцягванне» творчай моладзі ў сучасны музейны працэс было прадэманстравана пад час прагляду кароткаметражнага фільма, знятага спецыяльна для праекта.

Свае напрацоўкі ў галіне культурна-адукацыйнай дзейнасці прадставілі мінскія літаратурныя музеі. Супрацоўніца Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Н. Яшкіна пазнаёміла слухачоў з практыкай, у першую чаргу, лекцыйнай дзейнасці. У музеі на высокім узроўні падрыхтаваны лекцыі, прысвечаныя вядомым беларускім пісьменнікам, і цыклы лекцыяў, што асвятляюць той ці іншы перыяд развіцця прыгожага пісьменства. М. Казакевіч (Дзяржаўны

літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа) распавяла пра практыку музейна-педагагічных заняткаў, пераход ад адзінакавых заняткаў да цыклічнай сістэмы, што дазваляе сфармаваць адпаведную музейную аўдыторыю. Даклад «Інтэрактыўныя праграмы ў практыцы работы Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы» прадставіла В. Пархімовіч. Многія з тых ідэяў, пра якія расказала Вольга Генадзьеўна, увойдуць у працу не аднаго беларускага музея.

Актыўная музейна-адукацыйная, асветніцкая дзейнасць характэрная не толькі для сталіцы Беларусі. У гэтым змаглі ўпэўніцца ўдзельнікі мерапрыемства пад час выступленняў супрацоўнікаў правінцыйных музеяў («правінцыйных» толькі з пункту гледжання геаграфіі). Пра тое, як праходзяць музейна-педагагічныя заняткі, якімі педагагічнымі прыёмамі карыстаюцца музейшчыкі, распавяла В. Шульчанка (Музей беларускага

кнігадрукавання). З цікавымі музейнымі знаходкамі пазнаёміла прысутных Ю. Жукоўская (Дом-музей Адама Міцкевіча ў Навагрудку). Гэты літмузей найбольш актыўна працуе з такой катэгорыяй наведнікаў, як турысты, але і культурна-адукацыйным праектам для школьнай аўдыторыі надаецца пэўная ўвага. Н. Навіцкая, дырэктар Ашмянскага краязнаўчага музея імя Ф.К. Багушэвіча, распавяла пра дзейнасць установы па ўшанаванні памяці паэта, папулярнага яго асобы, прадставіла інфармацыю і рэкламныя друкаваныя выданні, якія рыхтуюцца пры непасрэдным удзеле музейшчыкаў на аснове фондавых калекцыяў.

Вопытам арганізацыі культурна-адукацыйных праграмаў пад час правядзення ак-

ступілі не толькі ў якасці арганізатараў мерапрыемства, але і дакладчыкаў. Юлія Мацук пазнаёміла з адметнасцямі экскурсійнага абслугоўвання навуэнцаў школ на базе перасоўных выставак. З 2011 года музей закрыты на капітальны рамонт, экспазіцыя не працуе. Культурна-адукацыйная дзейнасць музея ажыццяўляецца праз правядзенне лекцыяў, музейна-педагагічных заняткаў, батлеечных выставак у навучальных установах Беларусі. Арганізацыя экскурсіяў па матэрыялах выставак дазваляе ў цікавай форме пазнаёміць школьнікаў з жыццём і творчасцю М. Багдановіча і з музейнымі калекцыямі.

Яшчэ адно пытанне, закрывае пад час пасяджэння, – праца са школьнымі музеямі. Расійскія калегі актыўна развіваюць гэты накірунак, даволі часта праводзяць семінары для дырэктараў школьных музеяў. Як вядома, у Беларусі шмат тэматычных музеяў, якія дзейнічаюць пры ўстановах адукацыі. Кіраўніцтва часцей за ўсё ўскладаецца на настаўніка гісторыі, які працуе на грамадскіх пачатках. Мэтазгодна арганізаваць адпаведныя курсы альбо метадычна-практычныя семінары для кіраўнікоў школьных музеяў. Магчыма таксама арганізацыя працы са школьнікамі, знаёмства з тэорыяй і практыкай дзейнасці музея, адпаведнага па профілю школьнаму сабрату.

Удзел у міжнародным круглым сталае «Роля літаратурных музеяў у развіцці адукацыйнай прасторы» дазволіў музейшчыкам пашырыць уласны досвед, прааналізаваць свае метадычныя матэрыялы па арганізацыі культурна-адукацыйнай работы і пазнаёміцца з вопытам калег, якія працуюць у музеях Беларусі і Расіі.

*Ірына МЫШКАВЕЦ,
супрацоўнік Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча
Фота аўтара*

P.S. Супрацоўнікам Літаратурнага музея М. Багдановіча вельмі цікавая думка чытачоў «Краязнаўчай газеты» аб ролі літаратурных музеяў у развіцці адукацыйнай прасторы. Калі ласка, напішыце, якія мадэлі супрацоўніцтва найбольш перспектыўныя і чаго не хапае наведніку літаратурнага музея. Нашыя кантакты: bagdanovich@tut.by (для І. Мышкавец).

Ад рэдакцыі. Гэтая публікацыя, бадай, апошняя, дзе згадваецца дзяржаўная ўстанова «Літаратурны музей Максіма Багдановіча» як самастойная музейная адзінка. Нам паведамілі, што хутка музей «ульцеца» ў іншую музейную ўстанову – Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Такое аб'яднанне музейных устаноў справа не новая, звычайна да яе чыноўнікі міністэрства звяртаюцца тады, калі пайсць неабходнасць скараціць кадры. Вось і цяпер музейшчыкаў чакае вялікае скарачэнне. Але чаму менавіта на няшчасным М. Багдановічы? Ці не таму, што яго лёс і пры жыцці, і пасля яго быў такім няшчасным? Можна, сапраўды гэта такі лёс?

Што да аб'яднання літаратурных музеяў Мінска, то гэта тая самая «калюга», у якую Міністэрства культуры ступае ўжо другі раз. І першага хапіла (20 гадоў таму), каб упэўніцца ў памылковасці такой «музейнай аперацыі»: акрамя стратаў яна нічога не прынесла. Што і паказала наступнае раз'яднанне. А вось страты ад такой «операцыі» спісала са свайго рахунку сама дзяржава.

Зоська Верас – гэта псеўданім паэтки, публіцысткі, краязнаўцы Людвікі Сівіцкай, якая паспела пабываць і Людвікай Шантыр, і Людвікай Войцік (бальшавікі расстралілі беларускіх дзеячаў, з якімі выпала жанчыне звязаць свой жыццёвы лёс). Праўда, не скажаш і пра нешчаслівы жаночы лёс, бо засталіся па абодвух шлюбых нашчадкі, плённыя дзеячы беларускай культуры.

Гэтую эпоху надзіва пераканаўча, жыва падае мемуарная кніга «Я помню ўсё», што выйшла сёлета. Праўда, публікацыя ў серыі «Гарадзенская бібліятэка» абавязала складальніка Міхася Скоблун прытрымлівацца пэўнай геаграфічнай субардынацыі (адбіраліся найперш тэксты, датычныя Гродзеншчыны). Ці не таму кніга «Я помню ўсё» дае асабісты лёс аўтаркі з пэўным перакосам: калі пра першага мужа Фабіяна Шантыра згадваецца толькі ў кантэксте пары палітычных сустрэчаў і гэтулькі ж таварыскіх лістоў, а потым пасля ягонай гібелі на вайне ў дзёну ўступае іх сын – Антон Шантыр, дык шлюб з Антонам Войцікам прысвечаны нават асобны раздзел успамінаў.

У 1985-м, пішучы літаратурнаўцу Янку Саламевічу ліст падзякі за дасланы надоечы з мінскага выдавецтва «Юнацтва» аўтарскі асобнік моцна абкарнанай сваёй кнігі «Каласкі», 93-гадовая бабуля згадвае яркі эпізод 1918-га: «У адно з першых спатканняў было зімна, і мы зайшлі ў кавярню... Тады Фабіян кажа: «Каб мяне цяпер затрымалі, то канец... Чаму?.. Бо маю пры сабе браўнінг». Вядома, у такі час (першая нямецкая акупацыя) насіць у кішэні браўнінг глупа і небяспечна. Я была ў грубай цёплай ясэнцы, шырокай, з вялікімі кішанямі. Ну і запрапанавала аддаць браўнінг мне... Непрыкметна, пад столікам, пералажылі з кішэні ў кішэнь... Мела потым клопаты перазахавання». Дый пазней, у лісце літаратурнаўцу А. Пяткевічу ў 1987 годзе, ёсць пара абзацаў lovestory, якія заканчваюцца сумна: «Так і развіталіся – назаўсёды. У 1919 радзіўся мой сыноч, а праз пару месяцаў пасля дзевяці гадоў з газет аб трагічнай смерці Фабіяна... Вось мая трагедыя».

Сведчыць Зоська Верас

Зоська Верас «Я помню ўсё», Гродна/Вроцлав, 2013, «Гарадзенская бібліятэка»

Галівудскі фільм «Успомніць усё» глядзелі, бадай, многія, але ці шмат хто запомніў сюжэт? Захапляльны чужыя гісторыі наўрад ці кранаюць так, як жыццё родных і блізкіх. І калі вы нават не ведаеце, хто такая Зоська Верас, дык тых, з кім сябрала і ліставалася гэтая ўнікальная жанчына, класік беларускага краязнаўства, прыгадаюць многія: Максім Багдановіч, Змітрок Бядуля, браты Луцкевічы, Вацлаў Ластоўскі, Ларыса Геніюш, Паўліна Мядзёлка... З сучаснікаў – Адам Мальдзіс, Данута Бічэль, Сяргей Панізьнік, Зянон Пазьняк, Вячка Целеш, Арсень Ліс... Ужо дзівіць сугучча розных эпохаў і месцаў? Але ж Бог даў гэтаму чалавеку, сумленнаму ратаю беларускай нівы, доўгае і плённае жыццё – з 1892 па 1991 гады.

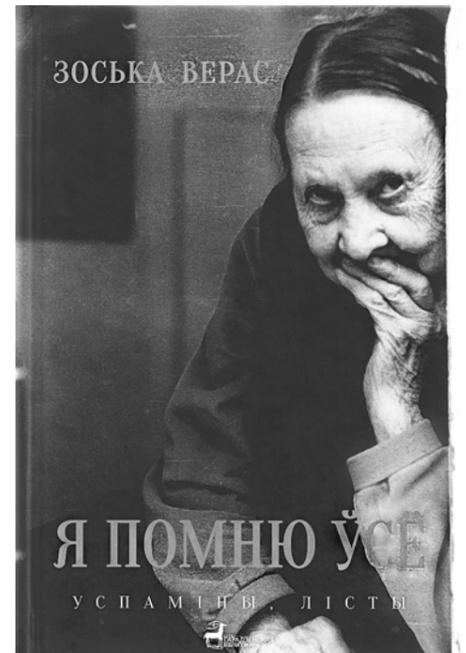
Чытаю гэтыя ўразлівыя лічбы датаў жыцця і думаю – якая эпоха ўмяшчаецца ў біяграфію: дзве сусветныя вайны, звяржэнне манархіі пасля Лютаўскай рэвалюцыі, кастрычніцкі пераворот, усталяванне новай імперыі, ейны развал, разам з тым – забароны, а то і расстрэлы няўгодных дзеячаў культуры, іхняя рэабілітацыя... А тым часам чалавек жыве, робіць сваю справу і захоўвае прсты, незаангажаваны палітычнай кан'юктурой погляд на рэчы.

Так што ўсё гэта – жывыя дакументы эпохі, якія прымаюцца такімі, якімі здолелі дайсці да нас, бо ніякі таленавіты белетрыст не апіша вам адчуванні жывога чалавека пад час гістарычных катаклізмаў, а ў Зоські Верас гэта халодныя асабістыя дзённікі: «Мы адчулі на ўласнай скуры, што робіцца пад час вайны: з агародаў вынеслі салдаты ўсё – і цыбулю, і капусту, і маладую моркву, усё дачыста. Агарод вытапталі, як ток у стадоле. Але гэта яшчэ нічога, горш – знішчаны ўсе пчолы. Падпальвалі гнёзды саломай і выдзіралі мёд. Проста думаць страшна. Ну няхай бы вадоў залівалі, усё ж пчолы б аджылі... А то паліць жывое стварэнне...». Думаеце, праклятыя акупанты? Не, «своі пршлі», якіх расійская адміністрацыя на пастой уладкавала. Ішоў 1915 год.

Адсутнасць пільнай карэктуры выяўляюць памылкі ў каментарых. Кшталту «сумніўных» гадоў жыцця беларускага архітэктара,

паэта й педагога Лявона Вітан-Дубейкаўскага: – «1869 ці 1869–1940». Сумненне сапраўды ёсць, але дзе яно? Спраўдзіць звесткі пра нашага гадванца Парыжскай Акадэміі архітэктурны ўдалося ў «Беларускай энцыклапедыі», т. 4 – «1869 ці 1867–1940». Ну а пра сапраўдныя даты жыцця Антона Войціка лёгка здагадацца: 1998–1948? Падумаеш, стагоддзе туды, стагоддзе сюды, калі ясна, што чалавек не мог нарадзіцца праз паўстагоддзе ад сваёй смерці. Крыўдна толькі, што гэтая памылка паўтараецца ў кнізе разоў пяць.

Не стыкуюцца пэўныя даты і з недагляду ўкладальніка. Напрыклад, Зоська Верас згадвае факты жыцця Сяргея Крывіца, дзе каментатар адразу падае спасылку: «Крывіц Сяргей (1904–1945) – паэт, сакратар ТБШ». Нібыта ўсё слушна? Але ж далей Зоська Верас удакладняе: «Наагул, ён 1889 году нарадзіўся, пачынаў друкаваць і вершы, і прозу ў «Заранцы»...» Ці не па-

вінен быў менавіта тут уставіць сваю заўвагу каментатар: ці ранейшыя крыніцы памыляюцца, ці Зоська Верас не мае рацыі?

Дый не надта верыцца, што 3 верасня 1986 года Зоська Верас магла напісаць Аляксею Пяткевічу: «13 верасня ў Новай Вялейцы святкавалі 110-я ўгодкі нараджэння Цёткі».

Ці во нешта ў фактах: «З гэтым спектаклем напачатку 1910-га выязджалі ў Сакоўскі павет, у былы маёнтак майго прадзеда І. Кулакоўскага», – піша Зоська Верас. А каментатар дадае: «Кулакоўскі Ігнат (1800–1870) – грамадскі дзеяч, педагог, дзед Зоські Верас». І думаеш: дык дзед ці прадзед? Але далей Зоська Верас зноў піша: «Калі ў 1840-х выходзіў у Пецярбург альманах Яна Баршчэўскага «Незабудка», сярод яго падпісчыкаў быў і мой прадзед Ігнат Кулакоўскі. Цяпер разумею, што маё далучэнне да беларускага руху – гэта проста спадчына на прадзеду».

Вітаўт МАРТЫНЕНКА

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Наш календар

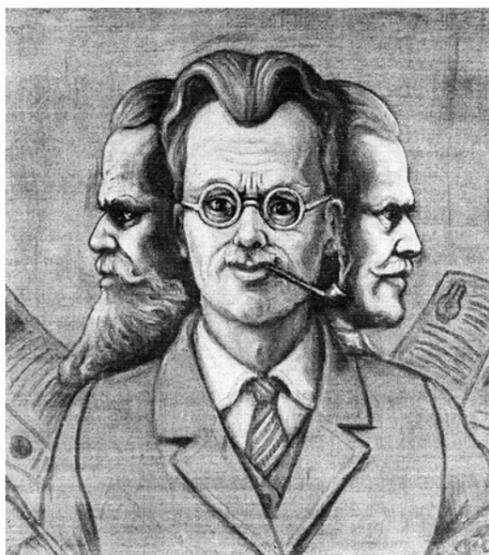
На палотнах – сусвет Беларусь

Калі ўзгадваюць Язэпа Драздовіча, у памяці паўстае добра зацверджанае калісьці з падручнікаў па гісторыі, – «мастак, які маляваў космас». І сапраўды, штошто, а кніжныя старонкі з выявамі яго карцінаў надоўга ўрэзаліся ў памяць – фантастычныя пейзажы, небасяжныя і таямнічыя сусветы... Гледзячы на іх, цяжка было не задацца пытаннем, не здзівіцца – і гэта маляваў беларус? У 30-я гады мінулага стагоддзя, паміж дзвюма войнамі, калі на адной шоста частцы свету ўсё большую моц набіраў адзіны ўхвальны і магчымы на той час мастацкі метада – сацыялізм, сын збяднелага шляхціца маляваў краявіды сусвету і Беларусі.

Язэп Нарцызавіч Драздовіч нарадзіўся 1 (13) кастрычніка 1888 года ў засцен-

ку Пунькі Дзісенскага павета Віленскай губерні (цяпер Глыбоцкі раён). Калі хлопчыку было два гады, памёр яго бацька, і маці засталася адна з шасцю дзецьмі. Язэп вучыўся ў Дзісенскай гімназіі, у 1908 годзе скончыў Віленскую мастацкую школу прафесара жывапісу І. Трутнева. Пасля службы ў войску і навучання на курсах фельчараў Я. Драздовіч працаваў у амбулаторыі. Першая сусветная вайна скончылася для яго ў 1917 годзе, калі пасля захворвання на брушны тыф ён вярнуўся дадому. Але і пад час вайны Я. Драздовіч заставаўся мастаком – так, 1915–1916 гадамі датуецца яго графічныя працы «Пунькі», «Стары вадаспуск», «Над Дзісенкай».

Па вяртанні ў Беларусь Я. Драздовіч працаваў настаўнікам малявання, мастакам-дэкаратарам, а таксама ванд-

Я. Драздовіч. Аўтапартрэт. (1943 г.)

раваў па Беларусі. У другой палове 1920-х мастак замалёўвае замкі, храмы, сядзібы і стварае серыі малюнкаў «Піншчына», «Мір», «Любча», «Шчорсы», «Навагрудак і Навагрудчына», «Ліда», «Крэва»...

Прыкладна ў той жа час дало знаць захапленне мастака космасам – у 1931 годзе Я. Драздовіч піша карціны «Касмаполіс», «Сатурнчанка» ды іншыя. У тым жа годзе ў Вільні

ўбачыла свет першая кніга па астраноміі на беларускай мове «Нябесныя бегі», аздобленая яго ж малюнкамі. У ёй Я. Драздовіч выказваўся аб паходжанні планетаў Сонечнай сістэмы і вярчэнні Зямлі. У наступныя гады мастак не пакідае зацікаўленасці касмічнай тэмай – з'яўляюцца серыі карцінаў «Жыццё на Марсе», «Жыццё на Сатурне» і «Жыццё на Месяцы».

Неўзабаве Драздовіч вяртаецца на родную Дзісеншчыну. Кожнае лета ён выпраўляецца ў вандроўкі па сваім краі, пад час якіх стварае для вяскоўцаў маляваныя дыяны. Яны будуць для мастака ледзьве не адзіным спосабам заробку ў пасляваенныя гады, калі з-за праблемаў са здароўем ён не зможа шмат працаваць.

Пры жыцці творчасць мастака так і не была належным чынам ацэнена. У параўнанні з палотнамі, на якіх улаўляла-

ся моц і веліч магутнай савецкай дзяржавы, працы Драздовіча здаваліся нявартымі ўвагі. Мастак памёр 15 жніўня 1954 года – непрытомнага, яго знайшлі на дарозе сяляне і адвезлі ў шпіталь у Падсвіллі (Глыбоцкі раён). Пахаваны на могілках паміж вёскамі Ліпланы і Малья Давыдкі ў тым жа раёне.

Насамрэч, пералічыць усё, што цікавіла Я. Драздовіча, досыць цяжка. Ён збіраў фальклор і апрацоўваў лексіку Дзісеншчыны і Піншчыны, склаў зборнік «Песні Дзісеншчыны». Займаўся літаратурай – у 1923 годзе ў Вільні выйшла яго кніга «Пабрацімцы і вялікая шышка», але большасць літаратурных твораў, у асноўным на гістарычную тэматыку, засталіся ў рукапісах. Таксама Я. Драздовіч праводзіў археалагічныя даследаванні – у ненадрукаванай працы «Дзісенская дагістарычная старына» ён апісаў трыццаць археалагічных помнікаў. І, вядома, пісаў карціны, большасць якіх прысвечаны яго асабістаму космасу – Беларусі.

Падрыхтавала Ніна КАЗЛЕНЯ

Сёння мы хочам прапанаваць чытачам «Краязнаўчай газеты» новую рубрыку – «Размова за кубачкам». Да нас часта прыходзяць неардынарныя асобы, за кубачкам кавы або чаю ці гарбаты распавядаюць цікавыя гісторыі, дзеляцца сваімі развагамі. Вось мы і падумалі, што нешта з гэтых сустрачаў будзе цікавым і чытачам нашага выдання. Іншых жа суразмоўцаў мы будзем адмыслова запрашаць у рэдакцыю. Такім чынам – пачынаем. І сённяшні наш госць не выпадковы. Ён – стваральнік і кіраўнік гурта «Vuraj», калектыву, які называе сябе вандроўным аркестрыкам. Што ўкладваюць ягоныя ўдзельнікі ў гэты панятак, а таксама пра жыццё вандроўных музыкаў ды фалькларыстаў акурат і распавядзе першы госць рубрыкі.

Размова за кубачкам

«Vuraj» – вяртанне ў пакінуты рай

Нягледзячы на тое, што жыццёвая неабходнасць і прымушае саліста гурта «Vuraj» па-за сцэнай змяніць такую зручную ільняную кашулю на больш практычную і цёплую куртку, а торбу цераз плячо – на больш ёмістыя заплечнік, ды і красоўкі ў горадзе бываюць вельмі дарэчы (варта дадаць, што на канцэртах Сяржук амаль заўсёды выступае басанож), ва ўсім іншым ён застаецца самім сабою – Сяржуком Доўгушавым. Вядомы таксама як Сяржук Гаюн (гэта ягоны сцэнічны псеўданім), у жыцці ён абсалютна такі ж, як і на сцэне, – адкрыты, шчыры, усмешлівы, крыху парывісты. І гэтаксама, як і пад час выступленняў, у час размовы ён імгненна захапляецца тым, пра што распавядае – і немагчыма, слухаючы яго, не захапіцца таксама. Пра ўзнікненне гурта «Vuraj», пра этнаграфічныя экспедыцыі па Беларусі ды іншае С. Доўгушаў распавядае чытачам «Краязнаўчай газеты».

Вырай ці рай

Насамрэч, «Vuraj» – гэта не першы музычны праект, якім займаецца Сяржук. Гадоў пяць таму быў праект «Fratres», створаны прафесійнымі музыкамі. Першапачаткова гэта быў хутчэй тэатральны гурт, а пазней уся тэатральнасць перайшла ў «Vuraj». Песні-казачкі, якія потым складуць рэпертуар новага гурта і стануць яго яскравым адрозненнем, пачалі з'яўляцца ў 2010 годзе. Першым часам з гэтымі песнямі выступаў «Fratres», але ўжо тады С. Доўгушаў адчуваў, што гэта мусіць быць зусім іншая музычная праграма – «як іншае дзіця, якому трэба даць новае, адметнае імя». Так з'явіўся «Vuraj» – музыка-вандроўны аркестрык, у аснове кампазіцыяў якога – аўтэнтчныя беларускія песні, сабраныя Сяржуком пад час падарожжаў па Беларусі. Тлумачыць назву «Vuraj» можна па-рознаму. Хтосьці прачытае тут слова «рай», хтосьці, безумоўна, угадае той самы вырай, куды адлятаюць птушкі. Зараз два гэтыя праекты, «Fratres» і «Vuraj», існуюць паралельна, але не асобна – захаваўся асноўны склад музыкаў, захавалася і пераемнасць, у выніку якой абодва

ніколі не гучалі на канцэртах. Плануецца, што кружэлка выйдзе сёлета ў снежні. Як асобна заўважыў саліст гурта, адна з песень – а менавіта «Раёк» – мусіць стаць падарункам для Сяргея Панізьніка. Яна ўзятая з нядаўняй кружэлкай аўтэнтчных запісаў С. Панізьніка «Пад ясну зарыцу». Фальклор ён запісаў яшчэ напрыканцы 1960-х у сябе на радзіме, у мястэчку Лявонпаль Мёрскага раёна і ваколіцах на магнітную стужку, а нядаўна запісы выйшлі ў лічбе.

столькі пра песні гаворка, колькі пра самі адчуванні... – тлумачыць суразмоўца і на секунду задумваецца. – Вось уявіце, мы прыходзім у вёсачку, ідзем да бабулек, размаўляем, а яны нам казкі распавядаюць! – у голасе маладога чалавека яскрава адчуваецца захапленне, але ён не забываецца дадаць, што казкі могуць стаць яшчэ адным кірункам дзейнасці гурта. Тым больш што матэрыялы назбірана нямала, і, як распавядае саліст гурта, з экспедыцыяў у рэпертуар звычайна выбіраюцца дзевяць песні. Астатні назбіраны матэрыял не застаецца ляжаць проста так, без патрэбы – Сяржук плануе асобна выдаць усе матэрыялы, знойдзеныя пад час вандровак. Таму пакуль што шляхі С. Доўгушава палягаюць праз Палессе, і ён не расчараваны тым, што знаходзіць.

У двух словах

Натуральна, што ў Беларусі свае народныя песні не могуць не выклікаць цікавасці. А за яе межамі? У спісе фэстаў, на якіх выступаў «Vuraj», амаль паўтара дзясятка назваў – і гэта за няпоўныя тры гады, калі гурт паспеў павандраваць па Украіне, Расіі, Польшчы, Чэхіі. Напытанне, як успрымаюць «Vuraj» у іншых краінах, С. Доўгушаў адказвае чэсна: – Спачатку нам здавалася, што там нас любяць нават больш, чым у Беларусі. Але – у той жа Расіі нашыя песні проста цікавыя для слухачоў, а ў Беларусі яны свае, родныя. І я разумею, што тут мы патрэбныя болей. Летась мы пачалі шмат ездзіць па краіне, бываем і ў вялікіх гарадах, і ў мястэчках. Таму «Vuraj» – гэта сапраўдны вандроўны аркестрык.

На заканчэнне размовы Сяржук крыху сцішыўся, бо ад расповеду пра этнаэкспедыцыі ды казкі гаворка паступова перайшла да пытанняў вельмі надзённых. Сапраўды, атрымалася так, што «Vuraj» амаль што

– Гэта казачная, сапраўды «вурайская» песня, – кажа Сяржук. – Яна сугучная з назвай гурта, ды і проста ў яе вельмі моцная энергетыка.

Шляхі ідуць на Палессе

Хача сам С. Доўгушаў родам з паўночнаўсходняй Беларусі, асноўны кірунак яго этнаграфічных падарожжаў – Палессе, а апошнім часам яшчэ і Крупшчына. Не дзіўна, што Палессе прыцягвае да сябе ўвагу збіральнікаў фальклору, але для Сяржука гэтая зацікаўленасць тлумачыцца інакш. Ён нарадзіўся ў вёсцы Новае Тарчылава, што за два дзясяткі кіламетраў ад Оршы, і там жыў да сямнаццаці гадоў. С. Доўгушаў кажа, што з задавальненнем выправіўся б запісаць фальклор у тыя мясціны, дзе вырас, але не можа ўгадаць, каб у дзяцінстве чуў у роднай вёсцы беларускія песні.

– Ды і бабулек там амаль не засталася, – заўважае Сяржук. – Вандруючы па Беларусі, я знаходжу для сябе шмат цікавага, таго, што раней не бачыў і не ведаў. Тут нават не

Гурт «Vuraj» выступае на міжнародным фэсце вулічных тэатраў (Мінск, верасень 2013 г.)

ўварваўся ў беларускую музыкальную прастору. Мала таго, ён не задаволіўся сціплаю роляй. Гурт паступова займае адно з цэнтральных месцаў ды робіцца вартым таго, каб вытрымліваць параўнанне з такімі бясспрэчнымі лідарамі, як гурты «Палац», «Троіца» ды іншыя. Гэта прымушае ўдзельнікаў гурта моцна задумацца: як не страціць сваю самабытнасць ды самастойнасць, не стаць проста камерцыйным праектам? Зрэшты, выйсце з гэтай сітуацыі С. Доўгушаў бачыць у тым, што наперадзе ў гурта яшчэ шмат працы:

– Хацелася б не разгубіць сябе, і саму песню не страціць, а захаваць яе ва ўсіх сэнсах – інфармацыю, якой яна насычаная, мелодыку... І хоцацца, каб гэта было шчыра і па-беларуску.

Магчыма, гэта і ёсць той самы адзіны шлях, па якім выправіцца ў свае наступныя падарожжы музыка-вандроўны аркестрык «Vuraj».

За кубачкам кавы запісала Ніна КАЗЛЕНЯ

Дэндралагічны парк

Вёска Порплішча, што ў Докшыцкім раёне, упершыню ўзгадваецца ў пісьмовых крыніцах у 1529 годзе. Адметным з'яўляецца тое, што тут у 1864 годзе адкрылі народнае вучылішча, дзе адным з першых настаўнікаў быў Дзмітрый Шылко, які скончыў курс Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі, у 1884 годзе пачала працу царкоўнапрыходская школа.

Ішоў час, мянялася ўлада, але імкненне мясцовых жыхароў даць сваім дзецям адукацыю заставалася. У 1921 годзе ў вёсцы Порплішча была адкрытая сямігадовая школа. На 1964 – 1967 гады прыпадае будаўніцтва сучаснага будынка Парплішчанскай дзяржаўнай агульнаадукацыйнай сярэдняй школы. Будова яшчэ не была завершаная, а ў 1966 годзе вучні пад кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле дырэктара Ніканора Андрэевіча Сясіцкага заклалі на школьнай тэрыторыі дэндралагічны парк. Дзякуючы дагляду, з часам ён набыў веліч і прыгажосць. Таму ўжо ў 1998 годзе Докшыцкім раённым выканаўчым камітэтам парк быў аб'яўлены помнікам прыроды мясцовага значэння.

На тэрыторыі парка налічваецца больш за 680 дрэваў, звыш 30 відаў дэкаратыўна-ліставых і хвойных кустарнікаў. Тут растуць курільскі чай, вярба ломкая, вярба плачучая, сасна горная, свідзіна белая, кедр сібірскі, самыт, туя шарападобная і інш. Сярод добраўпарадкаванняў парка – аркі, альтанкі, пярголы, мадэлі, макеты, дэкаратыўныя лаўкі, масткі, вазы і інш. Абсталая-

ванья куток адпачынку, японскі садок і вадаём. А таксама створаныя вугалкі, што захоўваюць натуральны прыродны ландшафт.

Вучні школы пастаянна працуюць над ахвой і папаўненнем відавога складу дэндропарку. Штогод на прышкольную тэрыторыю высаджваецца звыш 10 тысячаў расады кветак. А таксама вырошчваецца шмат раслінаў аднаго віду, напрыклад, 12 гатункаў цюльпанаў.

Дэндралагічны парк адыгрывае ролю і ў навучальна-выхаваўчым працэсе: пракладзеная экалагічная сцежка, па маршруце якой праводзяцца экскурсіі, вучнямі вядуцца фэналагічныя назіранні за дрэвамі і кустарнікамі, ды й ліпавыя насаджэнні выкарыстоўваюцца для збору лекавага матэрыялу.

У 2006 годзе Парплішчанская школа стала пераможцам абласнога этапа рэспубліканскага конкурсу на лепшае ўтрыманне дэндралагічных паркаў. У 2007-м у рамках рэспубліканскай акцыі «Квітней, мой край» у намінацыі «Экасад» школа заняла першае месца ў вобласці.

Сёння школьны дэндралагічны парк – улюбёнае месца адпачынку вучняў і педагогаў, жыхароў і гасцей аграгарадка Порплішча. Можна, у хуткім часе ён стане цікавым месцам прыпынку на маршруце аграэкатурызму.

Фёдар
ПАЛАЧАНІН,
г. Докшыцы

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Пра аўцюкоў-механізатараў хлусяць такое: калі з іх хто не ўкрадзе што-небудзь, то дзень, лічы, зга-рэў дарма.

От пад'язджае механізатар да сваёй хаты. Аглядзеўся: нічога не прывёз дамоў, нічога саўгаснага не прыхапіў. Тады ён знайшоў выйсце. Павесіў сваю шапку на суседаў плот. Падкраўся і ўкраў яе. Задаволены ўвайшоў у свой двор.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 38

Уздоўж: 1. Восень. 4. Лазнік. 9. Мыш. 10. Баба. 11. Падгыннік. 12. Неба. 14. Хлеб. 15. Корч. 16. Хата. 17. Плот. 18. Тэза. 20. Лаза. 21. Наўі. 22. Перапёлка. 27. Іван. 28. Рай. 29. Вазіла. 30. Жыцень.

Упоперак: 2. Ніўка. 3. Грыбы. 5. Арэлі. 6. Ідал. 7. Спорнік. 8. Калыбка. 13. Анчутка. 14. Хіхітун. 17. Паллявік. 19. Апівень. 23. Есаул. 24. Прахі. 25. Козлы. 26. Жаба.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МОЛЬ, россып – спосаб транспартавання на невялікіх рэках лесаматэрыялаў, не звязаных у плыты. Пры молевым лесасплаве для затрымання лесу рабілі ўпоперак ракі забому (бом, ланцуг) са звязаных між сабою бярвёнаў.

МОРГ (ад ням. Morgen) – адзінка вымярэння плошчы ў сістэме мераў Вялікага Княства Літоўскага. Раўняўся 0,71 га. 30 моргаў складалі валокі.

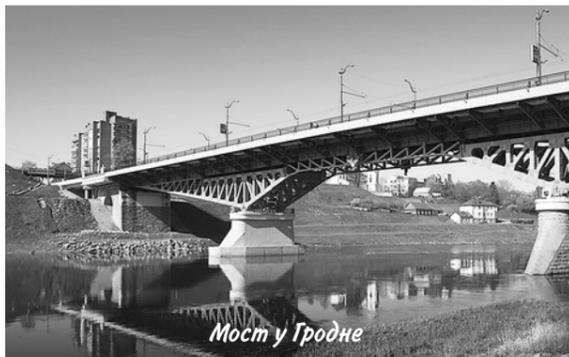
МОРЫНСКАЯ КЕРАМІКА – ганчарныя вырабы з в. Морына Іўеўскага раёна. Промысел вядомы са старажытнасці да сярэдзіны XX ст. Выраблялася на ганчарным крузе, гартавалася. Прыёмы вытворчасці (прыгатаванне глінянай масы, фармоўка, тэхніка абпальвання) захаваліся з XIII ст. У пач. XX ст. выраблялі пераважна прадметы хатняга ўжытку: гаршкі, глянкі, збаны, цёрлы, міскі, паілки, кармушкі, накрывкі і інш.

Вырабы вызначаюцца мяккімі, плаўнымі абрысамі, шурпатай вонкавай паверхняй з прырэзнымі плямамі па чырвоным фоне; упрыгожа-

ныя хвалістымі гравіраванымі лініямі.

МОСТ – інжынерна-архітэктурнае збудаванне для пераводу чыгуначных, аўтамабільных, пешаходных дарог праз раку, канал, роў ці іншую перашкоду. Вядомыя з глыбокай старажытнасці.

Складаецца з апораў (паляў) і пралётных канструкцыяў (насцілу). Будуецца з каменю, металу, жалезабетону, дрэва. У залежнасці ад сістэмаў пралётнай будовы бываюць бэлечныя, арачныя, рамныя, вісячыя, вантавыя; паводле прызначэння – чыгуначныя, аў-

Мост у Гродне

тадарожныя, пешаходныя, сумешчаныя і інш. Да мастоў звычайна адносяць пупцеводы, акведукі (вадаводы), вядукі (цераз цясніну). Буйныя памеры, пластычныя формы і сілуэт маста актыўна ўдзельнічаюць у своеасаблівым архітэктурным абліччы населенага пункта. Важнай горадабудаўнічай задачай пры яго ўзвядзенні з'яўляецца пошук гарманічнага спалучэння сілута, маштабу і архітэктурна-прасторавых вырашэнняў маста з прыродным і архітэктурным асяроддзем. Многія масты з'яўляюцца помнікамі архітэктурны і інжынернага мастацтва.

На тэрыторыі Беларусі драўляныя масты вядомыя з IX–X стст. Іх будавалі праз рэкі, каналы, замкавыя равы і інш. Мелі 2 асноўныя апорныя канструкцыі: на палях і ізбіцах.

Канструкцыя маста праз равы, што ўваходзілі ў сістэму абароны горада або замка, часта прадугледжвала магчымасць іх хуткай разборкі, каб ускладніць дзеянні ворага (Кобрын, XVI ст.). З гэтай мэтай перад брамамі ў горад ці замак (Віцебск, Давыд-Гарадок, Стрэшын, XVII ст.) таксама рабілі пад'ёмныя масты на ланцугах (узводах). На

Пушкінскі мост праз раку Віцьбу ў Віцебску (фота 1912 г.)

суднаходных рэках у сярэдзіне маста рабілі пад'ёмныя часткі для праходу суднаў (Крычаў, Барысаў, XVII ст.). У наш час будуюцца масты з металічных і жалезабетонных канструкцыяў.

У 1567 г. у Гродне праз Нёман пабудаваны драўляны мост з каменнымі падпорамі. У XVIII–XIX стст. зробленыя каменныя арачныя масты ў Брэсце, Віцебску і інш. гарадах. У 1950–1980-я гг. пабудаваны Кіраўскі мост праз Заходнюю Дзвіну ў Віцебску, праз Дняпро ў Магілёве і Рэчыцы, праз Свіслач у Мінску, пупцеводы праз яр Дзебра ў Магілёве і чыгунку станцыі Мінск-Пасажырскі ў Мінску (злучае плошчу Незалежнасці і вул. Маскоўскую) і інш.